

(Hekayə)

Qəsəbənin altındakı Şor kanalın dikdirində oturan kişi dizlərini qucaqlayıb uzaqlara baxırdı. Düz yeddinci gün idi hər səhər ora gəlirdi və hava ağardıqca bozuntul torpağın fonundan asta-asta seçilməyə başlayırdı. Adam heykəl kimi donub qalmışdı. Hərəkət eləmir, səs çıxarmır, beləcə lal-dinməz dayanırdı.

Hər dən keçmiş həmkəndlilərimlə rastlaşsam da, qaçqınlar üçün yenidən salınmış bu qəsəbə mənə yad gəlirdi. Heç cür alışa bilmirdim. Şor kanalın dikdirində gördüyüm müəmmalı qaraldıdan isə əməlli-başlı vahiməlanirdim.

Hər gün beləcə saatlarla oturan bu adamın duruşunda ağır bir hüzn vardı. Kim idi görəsən? Orda niyə otururdu? Dəli bir istək içimdən mənə ona sarı çəkirdi. Lakin getmirdim. Gedib nə edəcəkdim? Onuz da bir azdan hər şey təkrar olacaqdı; aşağı məhəllədən başı yaylıqlı bir qadın çıxıb səs-küy sala-sala dikdirə yanaşacaq, kişi onu görüncə dinməz-söyləməz qabağına düşüb evə gələcəkdi. Gördüyüm bu anlaşılmaq hadisəyə öyrəşsəm də içimdəki marağ qarışıq vahimə sovuşub getmirdi.

Həyətə çıxdım. Hava hələ tam ağarmamışdı. Dikridəki adama uzun-uzun baxdım. Onun yor-

ğun dizləri və ümidsiz çiyinləri içimi mərhəmət hissiylə doldurdu. Yanına getmək qərarına gəlməmişdim ki, başı yaylıqlı qadın göründü. Bu dəfə bir az tez gəlirdi. Evlərdən on beş-iyirmi addım

aralanan kimi qıyya çəkdi:

"Dədəəə!!!"

Nazik, gur, həyəcanlı səs qəsəbənin mürgü vuran göylərini diksindirirdi. Heykəl adam bu səs-lə cana gəldi, başı bədənindən yavaş-yavaş çıxdı, boynunu uzandı, səsə çevrilib yerindən qalxdı. Mən ayaq saxladım. Qadın gəlib lap yaxınlığımdan keçəndə, deyəsen, onu tanıdım. Şəkürə idi. Kəndçimiz Mədət kişininin qızı. Çox dəyişmişdi. Qocalmışdı. Üzünü qara ləkələr basmış, qaşı,

Şərif Ağayar

gözü, ağzi əyilmiş, Şəkürə simalı yad bir varlığa dönmüşdü. O qələd dəyişmişdi ki, salam verib hal-xoş eləməyə çəkəndim. Dikirdən qadına tərəf gələn qaraltını da Mədət kişiyyə oxşada bilmədim. İxtiyarsız səmtimi dəyişib qəsəbənin ortalarına doğru addımladım.

Mədət kişinin axırıncı dəfə on beş il əvvəl qəsəbənin mərkəzindəki çayxanada görmüşdüm. Onda bu evlərdən əsər-ələmət yox idi. Şəhərə gedən asfaltın yaxınlığında kiçik yanacaqoldurma məntəqəsi, maşın təmiri sexi, bir çayxana, ətrafda beş-on fin evi vardı. Çayxananı qarğı-qamışdan düzəldib içini-cölünü samantalçıqla suvamışdılar. Dörd tərəfdən geniş dəhlizlə əhatələnmiş bu xudmani yer mənə peyğəmbərin Mədinədəki məscidini xatırladırdı. Aranın dözülməz istisindən qaçan dağ adamları bu kölgəliyə girən kimi toxtayırdılar. Çayçı rəhmdil adam idi, çay içməyən adamların da kölgəlikdə

Arıların

oturmasına icazə verirdi. Xüsusən qocaların, qadınların və uşaqların...

Arada çayxanaya mən də gəldirdim və çox zaman tanışlarla, qohumlarla rastlaşırıdım. Bura həm də kəndimizdən qaçqın düşüb aşağı düzəngahlara səpələnen insanların vədə yeri idi. Paypüş, əmanət əşyalar, məktub, hətta pul qoyanlar olurdu.

Axırıncı dəfə gedəndə polislə söhbət edən kepkalını uzaqdan tanıdım. Mədət kişiyyədi. Atamın yaxın dostu, qaçqın obasındakı qonşumuz, arıçı Mədət... Üç nəfər çayxananın dəhlizində oturub çay içirdi. Polis geyimindəki qarayanzı, bıqlını tanımadım. İcra nümayəndəsi ilə oturmağın üçün kəndimizin yeni sahə müvəkkili olduğunu təxmin etdim. Yaxınlaşib görüşmədim. Hökumət adamlarından başqa heç kim Mədət kişiyyə salamaşmırdı. Çünki onun subay qızı yeznəsindən hamilə qalmış, işin üstü açılarda hər ikisi obadan qovulmuşdu. Mədət kişiyyə hökumətin əliylə yeznəsini tapıb gətirməyə, azyaşlı uşaqların

dolanışı üçün ondan aliment qoparmağa çalışırdı. Buna görə adamlar onu addımbaşı alqaldır, ələ salıb güllür, dalınca danışırdılar.

İcra nümayəndəsinə başımla salam verib keçdim, arxadakı stolların birində oturub Mədət kişininin kirli kepkasına, çiyinləri sallanmış köhnə pencəyinə baxa-baxa söhbətlərini dinləməyə çalışdım. O, ağzını dadızdırada-dadızdırada özünəməxsus şirin ləhcədə nəse danışır, arada şaqqaq çəkib güllürdü.

İcra nümayəndəsi bic-bic qırmışdı və sahə müvəkkilinə göz vurub dedi:

"Mədət kişiyyə, yeznəni evdən necə qovdun, o əhvalatı danış, qoy polis qardaşımız eşitsin!"

Ovurdları batmış, gözləri bərələ qalmış, alını və yanaqları qırışmış Mədət kişiyyə yenə güldü, dişsiz ağzı qaralıq və sirlə mağaraya bənzədi. Ətim ürpəşdi. Əhvalatı danışmağa başlayanda dözməyib ayağa qalxdım.

Mədət kişininin indi xaraba qalan kəndimizin ötəyindəki çayın

düzənliyə çıxıb qıjılığını içine çəkdiyi və azca irəlində o biri dərindən axan çaya qovuşduğu yerdə - Çayqovuşanda geniş məhəlləsi, bağı, barxanası vardı. Arı da saxlayırdı. İmkan düşən kimi kəndin üstündəki dağın başına qalxır, durbinlə Mədət kişinin cənnəti xatırladan heyətini vərəvürd eləyirdim. Ağ, yaşıl, göy, qırmızı, sarı, çəhrayı arı yeşiklərini sayırdım. Üç sıra düzölmüş yeşiklər uzaqdan planlı salınmış qesəbəyə bənzəyirdi. Durbinsiz baxanda al-əlvan yaylıq kimi rəngləri qarışır, geniş bağı ortasındakı yaşıl açıqlıqda sirlə naxışa bənzəyirdi. Dəqiq xatırlayırdım, 117 yeşik vardı. Yeşiklərin on-on beşində arı yox idi. Onları beçə verib ayrılan arılardan ötrü ehtiyat hazırlamışdılar.

Arıların beçə verməsi ayrı aləm idi. Əvvəlcə çayın kənarında söyüdlərə qonur, yumaq kimi toplaşdılar. Onda arıların səsi bir-birinə qarışdı və həzin, hüznü nəğməyə oxşayırdı. Mədət kişi palıd ağacının qabığından düzəltdiyi qovuğu götürür, içini şirələyir, arılar yığılan budağı kəsib ehmalca qovuğun içinə qoyurdu. Beləliklə, arı yumağı şirələnmiş qovuqda həbs olunurdu. Arıları qovuqdan kəçürəndə canlı yeşiklərin biri də artırdı. Beçə vaxtı sərvaxtlığı əldən versən, arılar qonduğu ağacdən həvalənib kəndin quzeyindəki meşəliyə uçardı, ömür-billah tapa bilməzdin.

Mədət kişi arılardan danışanda adam heyran qalırdı. Qəribə ləhcəsi vardı. Elə bil dili ağzına sığışmırdı. Dişləri yox idi deyə danışanda ağzı sulanırdı, nəfəsini tez-tez içəri çəkirdi. Sözlərin əhəmiyyətini də ürəkdən söyləyirdi.

İri, zəhmətkeş əlləri vardı. Boyu uca, kürəkləri enli idi. Ağzı-burnu yekə, qulaqları ətli və tüklü, baxışları zəhmli olsa da mülayim adamdı. Güləndə mırıq ağzından utanır, əlini qahmar tuturdu. Atam bizim arılara baxmaq üçün onu tez-tez evimizə çağırırdı. Hər dəfə günortaya xoruz kəsir, süfrəyə yarım litrlik yaşıl şüşəli "Vodka" qoyurdu. Mədət kişi içəndə daha şirin olurdu,

ucundan indiyədək hiss etmədiyim incə bir gızıltı keçdi.

Qaçqınlığın ən ağır günlərini bir yerdə yaşadıq. Bu ağır günlərdə Mədət kişi həmişə atamın yanında oldu. Su axtaranda da, dam tikəndə də, babam öləndə də, qardaşımı ilan çalanda da, ineyimizi oğrular aparanda da... Babamın dəfnində qəbir qazmağa Mədət kişi ilə mənə yolladılar. O, qəbri elə gözəl hazırladı ki, içinə girib uzanmaq istədim.

Sonra nələr oldu? Sonra olanlar qaçqınlıqdan da ağır gəldi mənə. Mədət kişinin qızı öz bacısı Şəkürənin erindən hamilə qaldı. Ağsaqqallar toplaşdı qərara gəldilər ki, yeznə hamilə elədiyi baldızı götürüb obadan getsin. Guya elə əvvəldən dilbir imişlər! Bəziləri danışdı ki, yeznə gecə içkilə gəlib, darısqallıqda, basırıqda arvadı ilə baldızını səhv salıb, o binəva isə utandığından dinməyib. Şəkürə baltanı götürüb erinin üstünə cumdu, camaat onu güclə tutub saxladı. Qadın ağzı köpüklənə-köpüklənə danışdı, danışdı, axırda huşunu itirib yıxıldı. Uşaqları palçıq daxmanın küncünə qısılib çığırdılar.

Şəkürə o gündən qaradınməz oldu, heç kimlə danışmadı, yal-

səssizliyi

mırıq ağzıyla gülməkdən utanırdı. Dişləri yoxudu deyə, güləndə sifətinə körpə məsumluğu qonurdu. Görüşəndə alınma tökülən tellərimdən öpürdü. Deyirdi, uşağın üzündən öpməzlər, mikrob-zad keçər.

Bir gün Mədət kişi bizə gələndə qucağında arı yeşiyi vardı. Yüüyürüb görüşdüm onunla. Əyindən başından ölmüş arı qoxusu gəlirdi. Elə bildirdim, qulağımı söykəsəm bədənindən arıların dızıltısını eşidərdim. Ona toxunanda çəkirdim; qolundan, yaxasından, pəncəyinin atından arı çıxar, mənə sancar deyər.

Ağzının suyunu içinə çəkdi: "Atan hardadı?"

"Burdayam" – atam əllərinin tozunu çırpa-çırpa pilləkənin altından çıxırdı - "Bu nədir, ay Mədət?" - maraqla soruşdu.

"Arı!" Balama əmisi "padarka" eləyir. – mənə baxıb burnunu qırırdıaraq güldü - "Görürəm, arıya həvesi çoxdu."

O boyda yeşiyi balaca bir qucağına alan pəhləvan cüssəli kişini çayxananın dəhlizində sərəməncə danışan qocayla müqayisə edəndə burnumun

niz hər dəfə öz-özünə danışdığını eşidirdim.

Obanın yandan çoxu Mədət kişiye qəzəbliydi. Deyirdilər, buralardan çıxıb getsin! Bir misqal namusumuz vardı, onu da o ayaqaltı elədi.

Ən çətin günündə hamı atdı Mədət kişini. Atam da ona həyan olmadı, görəndə üzünü yana çevirdi. Mədət kişi də küsdü hamıdan, heç kimi dindirib-danışdırmadı. Obada vahiməli xəyal kimi dolaşmağa başladı. Bir yandan qaçqınlıq, bir yandan səfalət, bir yandan qocalıq, o bir yandan da üzleşdiyi biabırçılıq onu gözəgörməz bir quyunun dibinə yuvarlamışdı.

Camaatın məzəmmətindən çəkdiyiyim üçün mən də Mədət kişidən uzaq dolanır, üz-üzə gələndə yolumu dəyişir, salam verəndə almırdım.

Həftə sonu yardımı un paylanan gün növbədə bir nəfərə mübahisəsi düşdü. Adamın qohum-əqrəbası çox idi, başladılar Mədət kişini məsxərəyə qoymağa:

"Evinde də belə qeyrət göstərsəydin o qurumsaq qızının üstünə sürünməzdin! Hahaha!"

Bir dəstə adam şaqqanaq çəkib güldü. Heç kim onlara heç nə demədi. Mədət kişi hikkəsindən bilmədi nə etsin, yardımını almırdan çıxıb getdi. O gün ona yazığım gəldi, un payını alıb aparması üçün atama yalvardım. Atam əl çəkməyəcəyimi görüb hövsələdən çıxdı:

"Özümə umac ova bilmirəm, Mədətə əriştə kəsəcəm?! Dərə var, divan var, qoy onlar məşğul olsun!"

Atam yalan danışdı, istəsə icra nümayəndəsinin köməyi ilə Mədət kişinin ailəsinə verilən yardımı ala bilərdi. O, camaatın məzəmmətindən qorxurdu.

Dikirdəki qaraltının Mədət kişi olduğuna əmin deyildim. Elə o qadının Şəkürə olduğuna da.

İri, zəhmətkeş əlləri vardı. Boyu uca, kürəkləri enli idi. Ağzı-burnu yekə, qulaqları ətli və tüklü, baxışları zəhmli olsa da mülayim adamdı. Güləndə mırıq ağzından utanır, əlini qahmar tuturdu. Atam bizim arılara baxmaq üçün onu tez-tez evimizə çağırırdı. Hər dəfə günortaya xoruz kəsir, süfrəyə yarım litrlik yaşıl şüşəli "Vodka" qoyurdu. Mədət kişi içəndə daha şirin olurdu, mırıq ağzıyla gülməkdən utanırdı. Dişləri yoxudu deyə, güləndə sifətinə körpə məsumluğu qonurdu. Görüşəndə alınma tökülən tellərimdən öpürdü. Deyirdi, uşağın üzündən öpməzlər, mikrob-zad keçər...

dim:

"Sabahın xeyir, Mədət əmi!"

Mənə tərəf baxmadı da. Uduqunub dururdum. Bəlkə səsimi eşitmirdi? Daha ucadan dedim:

"Sabahınız xeyir!"

Yenə dinmədi. Yenə uzaqlara baxmağa davam elədi. İstədim geri qayıdım, ayaqlarım yerimədi. Hərənib gözlerini zillədiyi tərəfdə dayananda diqqətini çəkə bildim:

"Sabahın xeyir, Mədət əmi! Mənəm, tanımadın? Kənddə bizim evə çox gəlmişəm. Mənə arı da gətirmişəm. Burda, qaçqınlıqda bir obada qalırdıq. Yadıma düşmür?"

Sifətindəki təbəssüm bir az da artdı, üzü daha çox nura boyandı.

çevirib o tərəfə baxmaqdan özümü saxlaya bilmədim və uzaqdakı dumanın içində çətinliklə seziyənlər dağların siluetindən başqa bir şey görmədim. Mədət kişi astadan danışmağa başladı:

"Elatin gələnin vədəsi, indi hasarım uçub, gerek gedib düşən daşları yerinə qoyam, yoxsa heyvanlar bağı alt-üst eləyər, arı yeşiklərini aşırar..."

Tüpcüvəni uddu. Uduqunanda ağzı yumulub balacalaşdı, çənəsi sifətinin altında eridi. İçimdəki adam susmurdu:

"Mədət əmi, tanımadın mənəni?"

Mədət kişi ayağa qalxmışdı: "Arıların beçə vaxtıdır, özümün yetirməsəm yeşiklər boş qalacaq." Şor kanala tərəf addımladı.

Onun qolundan yapışdı saxladım. Mədət kişidən ölmüş arı yox, derman qoxusu gəlirdi.

"Mədət əmi! Mədət əmi!"

Dayanıb təbəssümlə üzümə zilləndi. Onun şaqın baxışlarından qorxsam da bu sözləri dua kimi zikr eləməkdən özüm saxlaya bilmədim:

"Mədət əmi! Məni bağışla, Mədət əmi! Babamın qəbrinə and olsun, indiki yaşım olsaydı alardım salamını, qoymazdım səni söysünlər, dalınca danışsınlar..."

Təbəssümlə xeyli baxdı, baxdı, qəfil şəhadət barmağını dodaqlarına söykəyib sakit ol işarə verdi:

"Şşş! Arıların səsi gəlir."

Susub dinlədim. Ətrafda sükutdan başqa heç nə yox idi. Bu sükutun qurğuşun ağırlığını özünə döyüb haray-həşir sala-sala bizə tərəf gələn Şəkürə götürdü aradan. Gəlib çatanda nəfəsi kəsilmiş, ağzı köpüklənmişdi:

"Aman hey! Aman hey!"

O da tanımadı mənə.

"Şor kanala düşüb boğulacaq!" – dizlərinə döyə-döyə yerə oturdur - "Dünəndən tutdunuz ki, arıların səsi gəlir. Əvvəl, Çayqovuşanı gördürdünüz, səssiz eşitmirdi, indi səs də eşidir. Evim yığıldı!"

Şəkürə laübali baxışlarını üzümde gəzdirəndə gözəlindəki doğmalığı içimə bir istilik gətirdi. O, ayağa qalxıb əlimdə vurnuxaraq Şor kanala dartınan atasına yaxınlaşdı:

"Dədə, Şor kanaladı eee... dərindi, dibi bataqlıqdı, girsən, boğulub ölərsən, hasarımızı höhrən olmaz, mal-heyvan bağımızı dağıdır, arı yeşiklərini aşırar..."

Mədət kişi duruxdu, zəndlə qızına tamaşa edəndə dodaqları əsdi, yenə ciblərini eşib quru çörək qırığı çıxartdı, barmaqlarının ucunda tutaraq and içmək istəyəndə Şəkürə onun qolundan yapışdı:

"İnanıram, ay dədə, inanıram, Vallah inanıram! Gəl gedək."

Qızının dedikləri Mədət kişinin ağılına batdı, süstləşib dayandı, üzünü bir də həmişəki səmtə çevirib astadan "Arılarım..." deyə sızıldadı, sonra ayaqlarını sürüyə-sürüyə Şəkürənin qabağına düşüb qesəbəyə tərəf addımladı.

"Mənəm, Mədət əmi, necə xatırlamırsan? Kənddə mənə arı bağışlamışdın... Babam öləndə qəbir qazmağa ikimiz getdik..."

İçimdə başqa bir adam danışdı:

"Məni bağışla, Mədət əmi. Uşaq idim, qanmırdım. Babamın qəbrinə and olsun, indiki yaşım olsa, salamını alardım, səni müdafiə edərdim, qoymazdım söysünlər, dalınca danışsınlar. Onda çox aciz idim. Sənin günahsız olduğuna bildirdim, kömək edə bilmirdim."

Ürəkdən güldü. Mırıq ağzındakı uşaq məsumluğundan az bir işartı qalmışdı. Onun damaqları da erimmiş, dala çəkilməmişdi. Arıqlayır quru budağa bənzəyən əlini pəncəyinin cibinə aparıb eşələdi, qurumuş çörək qırığı çıxarıb barmağının ucunda tutdu, nəse dedi, andı içdi, ancaq nə dedi-yini başa düşmədim.

"Mədət əmi, bizim evimizdə çox olmusan... Dədəmənən araq içmişəm... Mənə arı bağışlamısan..."

Mədət kişinin bayaqdan mənə yox, başımın üstündən uzaqlara baxdığını görəndə sümüklerim uyuydu. Birdən onun aydın pıçılığını eşitdim:

"Çayqovuşan..."

Elə əminliklə deyib elə maraqla baxdı ki, mən də üzüm